

الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی

عبدالرضا باقری^۱

چکیده

هدف از اجرای این پژوهش تدوین الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی است و به دنبال پاسخ به این سوال اصلی است که؛ الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی در این سازمان‌ها کدامند؟ پژوهش از حیث ماهیت، کاربردی بوده و از نظر روش، توصیفی از نوع زمینه‌ای-موردی محسوب می‌گردد. گردآوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و میدانی و با بهره‌گیری از ابزار مصاحبه عمیق و هدفمند با ۳۰ نفر از صاحب‌نظران آشنا به موضوع تحصیل گردیده است. برای تأیید روایی مصاحبه از روش صوری و محتوایی و برای تأیید پایایی آن از روش هالستی استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش کدگذاری باز و از طریق نرم افزار Maxqda2020 انجام شده است. از مصاحبه‌های انجام شده تعداد ۱۷۰ مولفه مشترک میان دو کدگذار تحصیل گردید که پس از تجزیه و تحلیل توسط نرم افزار، تعداد ۴۳ مولفه (در حوزه ارزیابی سیاست‌های امنیتی) دسته‌بندی و مورد تأیید قرار گرفت. بر اساس نتایج حاصله از پژوهش، ارزیابی سیاست‌های امنیتی در دو حوزه ارزیابی روش اجرای سیاست‌های امنیتی و ارزیابی تأثیر سیاست‌های امنیتی دسته‌بندی گردید که در حوزه ارزیابی روش اجرای سیاست‌های امنیتی ۱۴ مولفه و در حوزه ارزیابی تأثیر سیاست‌های امنیتی ۲۹ مولفه مورد شناسایی قرار گرفت.

واژگان کلیدی: ارزیابی سیاست، سیاست امنیتی، روش اجرای سیاست، تأثیر سیاست، سازمان‌های امنیتی.

Requirements for Evaluating Security policies in Security Organizations

Abdoulreza Bagheri¹

Abstract

The purpose of this research is to formulate the requirements for evaluating security policies in security organizations and to answer the main question: What are the requirements for evaluating security policies in these organizations? The research is applied in nature and is considered a descriptive-contextual study in terms of method. Data collection was conducted through library and field methods and using in-depth and targeted interviews with 30 experts familiar with the subject. To confirm the validity of the interview, the formal and content methods were used, and to confirm its reliability, the holistic method was used. Data analysis was conducted using the open coding method and through the Maxqda2020 software. From the interviews conducted, 170 common components were obtained between the two coders, and after analysis by the software, 43 components (in the field of evaluating security policies) were categorized and confirmed. Based on the results of the research, the evaluation of security policies was categorized into two areas: the evaluation of the method of implementing security policies and the evaluation of the impact of security policies. In the area of the evaluation of the method of implementing security policies, 14 components were identified, and in the area of the evaluation of the impact of security policies, 29 components were identified.

Keywords: Policy evaluation, security policy, method of implementing policy, impact of policy, security organizations.

---

1. Ph. D in Public Policy, Farabi Faculty of Sciences and Technology
arta.bagheri96@gmail.com

مقدمه

سیاست گذاری در حوزه امنیت تابع مراحل اصلی سیاست گذاری عمومی است. بر اساس نظریه ایستون^۱، سیاست گذاری مشتمل بر یک چرخه است که از پنج مرحله اصلی تشکیل شده است: ۱- دستور کار ۲- تدوین ۳- اجرا ۴- ارزیابی ۵- پایان سیاست (امامی میبدی و اشتریان، ۱۳۹۹: ۱۸). همان گونه که در نظریه ایستون مشخص شده چهارمین مرحله از مراحل چرخه سیاست، ارزیابی نام دارد. ارزیابی، محور قضاوت درباره موفقیت یا شکست سیاستها و یکی از چالش برانگیزترین مراحل سیاست گذاری است. در واقع ارزیابی سیاست نه فقط یک مرحله از فرایند سیاست گذاری بلکه حلقه واسط برای ارتباط گامهای مختلف این فرایند و در تعامل با همه آنها است.

در دنیای پیچیده و به هم پیوسته کنونی، سازمانهای امنیتی با تهدیدات متغیر و چندبعدی، از جاسوسی سایبری تا تروریسم فراملی، مواجه هستند. در این محیط پویا، تدوین و اجرای سیاستهای امنیتی به عنوان سنگ بنای حفظ تمامیت ارضی، ثبات سیاسی و امنیت ملی محسوب می شود. با این حال، صرف وجود این سیاستها به خودی خود ضامن موفقیت نیست؛ بلکه کارآمدی و اثربخشی آنها در گرو ارزیابی مستمر و نظام مند است. فرآیند ارزیابی سیاستهای امنیتی فراتر از یک بررسی ساده، به مثابه یک ابزار راهبردی برای سنجش میزان انطباق این سیاستها با اهداف از پیش تعریف شده، شناسایی نقاط قوت و ضعف آنها و اندازه گیری بازدهی در قبال هزینه های صورت گرفته است. این ارزیابی مستلزم به کارگیری چارچوبها و معیارهای دقیق و علمی است که بتوانند پیامدهای مستقیم و غیرمستقیم، کوتاه مدت و بلندمدت سیاستها را مورد سنجش قرار دهند. علاوه بر این، ماهیت حساس و محرمانه فعالیت های سازمانهای امنیتی، ارزیابی را با چالش های روش شناختی منحصر به فردی در زمینه دسترسی به داده ها، سنجش شاخص های کیفی و حفظ امنیت اطلاعات مواجه می سازد. بنابراین، تبیین و تعریف الزامات یک ارزیابی جامع، عینی و قابل اعتماد که هماهنگ با اقتضائات خاص این سازمانها باشد، به یک ضرورت اجتناب ناپذیر تبدیل شده است. این الزامات طیفی از مولفه های ساختاری، روش شناختی و اخلاقی را در بر می گیرد که پایه ای برای تضمین کارایی، پاسخگویی و بهبود مستمر در حیطه حساس امنیت ملی فراهم می آورند.

از آنجایی که سازمانهای امنیتی به عنوان یک نهاد امنیتی، برای رسیدن به اهداف مشخص

شده در مأموریت خود می‌بایستی علاوه بر تدوین راهبردهای مناسب برای تحقق سیاست‌های کلان موجود در اسناد بالادستی خود نسبت به اتخاذ سیاست‌های بخشی نیز مبادرت نماید. کما اینکه در طول حیات سازمان‌ها، روسای هر دوره بنا به شرایط محیطی و سازمانی مبادرت به این امر نموده‌اند. اما در بررسی میدانی انجام شده مشخص می‌شود علیرغم اتخاذ سیاست‌های امنیتی بخشی در طول سال‌های گذشته تاکنون هیچ‌کدام از این سیاست‌ها مورد ارزیابی قرار نگرفته‌اند. قابل ذکر است تمامی ارزیابی‌های اجرا شده در طول سالیان گذشته با محوریت ارزیابی کارایی و اثربخشی نیروی انسانی سازمان‌ها انجام شده است. حتی بازرسی‌های برنامه‌ریزی شده و غیرمترقبه نیز در جهت ارزیابی نیروی انسانی و شناسایی نقاط ضعف و قوت و مشکلات و نواقص بوده است. گزارشات اشراف و طرح و برنامه نیز کمیت زوایای مختلف حوزه‌های مأموریتی و پشتیبانی مأموریتی را مورد ارزیابی قرار می‌دهند. لذا چگونه می‌توان اطمینان حاصل نمود که تداوم این سیاست‌ها منجر به هدایت صحیح سازمان در رسیدن به اهداف مشخص شده در قانون می‌گردد؟ چگونه اطمینان حاصل شود که سیاست‌های موجود در تلاقی یا تضاد یا تنافی با یکدیگر نبوده و اثرات همدیگر را خنثی نمی‌کنند؟ و مهم‌تر این که آیا این سیاست‌ها واقعاً منجر به توفیق سازمان در رسیدن به اهداف خود می‌گردد؟ همه این سوالات و سؤالاتی از این جنس منجر به بروز دغدغه و انگیزه‌ای برای انجام پژوهش پیش‌رو گردیده است. از آنجایی که ارزیابی سیاست‌های امنیتی به طور علمی باید به شکل مطالعه موردی و در نظر گرفتن شرایط و ضوابط خاص آن سیاست باشد امکان بررسی به طور کلی را ندارد ولی نکته مهم در ارزیابی سیاست‌های امنیتی، در ابتدا ایجاد به اصلاح ظرف ارزیابی است. به عبارتی دیگر گام نخست در ارزیابی باید تعیین چارچوب ارزیابی یا به عبارت دیگر مشخص نمودن بایدها و نبایدهای فرآیند ارزیابی است. بر همین اساس و به جهت رعایت ملاحظات امنیتی، پژوهشگر گام نخست را به عنوان سنگ‌بنای اجرای فرآیند ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان مورد مذاقه قرار داده و تلاش دارد با ارائه تصویری از درک واقعی متخصصین این حوزه در سازمان‌های امنیتی، به این سوال اساسی پاسخ دهد که الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی چیست؟ در ذیل سوال اصلی، دو سوال فرعی دیگر شامل: الزامات ارزیابی روش در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟ الزامات ارزیابی تأثیر (بر مسئله اصلی، گروه‌های هدف، حوزه‌های دیگر) در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟ بر همین اساس هدف اصلی پژوهش عبارت است از: شناسایی الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی و اهداف فرعی

نیز عبارتند از: شناسایی الزامات ارزیابی روش در سیاست‌های امنیتی و شناسایی الزامات ارزیابی تاثیر در سیاست‌های امنیتی.

گفتنی است اهمیت و ضرورت انجام این پژوهش از چند منظر حیاتی قابل تبیین است. نخست آن که در غیاب یک نظام ارزیابی کارآمد، سازمان‌های امنیتی فاقد ابزار لازم برای تشخیص دقیق میزان موفقیت یا شکست سیاست‌های خود هستند که این امر می‌تواند به تداوم سیاست‌های ناکارآمد یا تخصیص نامطلوب منابع محدود منجر گردد. دوم، محیط امنیتی با چالش‌های نوظهور و پویا در حال تغییر است؛ بنابراین ارزیابی مستمر به این سازمان‌ها امکان می‌دهد تا به جای تکیه بر راهبردهای ثابت و کهنه، به صورت انعطاف‌پذیر و مبتنی بر شواهد، واکنش نشان داده و سیاست‌های خود را به سرعت تطبیق و بهینه‌سازی نمایند. سوم، سازمان‌های امنیتی به دلیل ماهیت فعالیت‌های خود و دسترسی به اطلاعات محرمانه، همواره باید پاسخگوی نهادهای ناظر و افکار عمومی باشند؛ یک فرآیند ارزیابی شفاف و نظام‌مند (در چارچوب محرمانگی) می‌تواند مشروعیت و اعتماد عمومی به این نهادها را افزایش داده و مسئولیت‌پذیری آنان را تضمین کند. در نهایت، با توجه به اینکه تصمیمات این سازمان‌ها مستقیماً بر امنیت ملی و حقوق شهروندی اثر می‌گذارد، ارزیابی دقیق به‌عنوان یک فرآیند کنترل کیفیت، از اتخاذ تصمیمات شتابزده یا مبتنی بر پیش‌فرض‌های نادرست جلوگیری کرده و زمینه را برای اتخاذ راهبردهای مبتنی بر داده و تحلیل علمی فراهم می‌سازد. بنابراین، پرداختن به الزامات این ارزیابی نه تنها یک نیاز دانشگاهی، بلکه یک ضرورت عملیاتی برای افزایش تاب‌آوری و کارایی دستگاه‌های امنیتی است.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

پیشینه‌شناسی تحقیق

برای بررسی پیشینه‌های این موضوع منابع متعددی مورد مطالعه قرار گرفته اما به دلیل تخصصی بودن موضوع، جنبه‌های امنیتی موضوع، محدودیت‌های دسترسی آزاد به این گونه پژوهش‌ها و وجود حیطه‌بندی در سازمان‌ها منابع پژوهشی چندانی در دسترس نیست با این حال پژوهش‌های زیر تا حدودی ارتباط بیشتری با موضوع پژوهش کنونی داشته که به شرح زیر ارائه می‌گردد، گفتنی است در تمامی پژوهش‌های مورد اشاره اصل ارزیابی به‌عنوان یکی از مهمترین اصول در سیاست‌گذاری حوزه‌های مختلف، مورد پذیرش بوده و پژوهش‌های زیر حاکی از اهمیت اجرای ارزیابی در سیاست‌گذاری و اجرای سیاست‌هاست:

- خانم علوی (۱۳۹۵). در پژوهشی با عنوان «ارزیابی سیاست خارجی ج.ا.ا بر مبنای سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام (۱۳۸۸-۱۳۸۴)» اظهار می‌دارد در سند چشم‌انداز بیست ساله کشور و سیاست‌های کلی نظام، مهم‌ترین اهداف سیاست خارجی کشور آورده شده‌اند که دستگاه سیاست خارجی را موظف می‌نماید تا عملکردی مطابق با این اهداف و سیاست‌ها داشته باشد. محقق سعی نموده با ارائه یک مدل ارزیابی به تشریح اهداف سیاست خارجی سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام در برنامه چهارم توسعه در رابطه با پرونده هسته‌ای، مسئله هولوکاست، رویکرد نگاه به شرق و چگونگی تعامل و یا تقابل با امریکا و نیز روابط با امریکای لاتین را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سیاست خارجی کشور طی دوره چهار ساله دولت نهم با اهداف چشم‌انداز بیست ساله و سیاست‌های کلی چندان منطبق نبوده است و علت آن را باید در اتخاذ رویکرد تهاجمی و ماجراجویانه توسط دولت همراه با برخی موضع‌گیری‌های نابجا و گرایش به آرمان‌گرایی ذهنی بیش از واقع‌گرایی در سیاست خارجی جستجو نمود.

- در پژوهشی دیگر آقایان زهدی نسب و همکاران (۱۴۰۱)، با عنوان «طراحی الگوی ارزیابی تحقق سیاست‌های دفاعی ج.ا.ا» معتقدند سیاست دفاعی کشورها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی امنیت ملی، مستلزم ارزیابی دقیق، مداوم و متناسب با شاخص‌های علمی و تخصصی است. در این بین ارزیابی علمی تحقق و پیاده‌سازی سیاست‌های دفاعی، نقش مهمی در الگوی ارزیابی همه‌جانبه سیاست دفاعی برای بازبینی و تطبیق این سیاست‌ها با الزامات و اقتضائات پویا و سیال امنیت ملی دارد. ایشان در این پژوهش مبادرت به ارائه الگوی ارزیابی تحقق سیاست‌های دفاعی ج.ا.ا نموده‌اند. این الگو دارای ۶ بعد اصول و ارزش‌های بنیادین، ساختار و سازمان، سرمایه انسانی، عملیاتی، محیطی و تبلیغی و اطلاع‌رسانی و ۱۱ مولفه مشتمل بر مولفه‌های ارزش‌های اسلامی و انقلابی، اصول کلی، ساختاری، سازماندهی، رفتاری، عملکردی، اجرایی، رزمی و دفاعی، محیط داخلی، محیط خارجی و تبلیغات و اطلاع‌رسانی است. همچنین ایشان ۸۷ شاخص اصلی برای تدوین الگوی مورد نظر احصا نموده‌اند.

- آقای کمالی (۱۴۰۲). نیز در پژوهشی با عنوان «شناسایی و رتبه‌بندی چالش‌های ارزیابی سیاست‌های توسعه در ج.ا.ا» (برنامه‌های پنج‌ساله توسعه) بیان می‌کند برنامه‌های پنج‌ساله توسعه به‌عنوان مهمترین قالب سیاست‌گذاری توسعه توسط سازمان برنامه و بودجه تدوین شده و در نهایت به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد و به صورت قانون

تبدیل به اسناد بالادستی توسعه می‌شود. برنامه‌های توسعه با سرمایه‌گذاری کلان جامعه و صرف امکانات تدوین و اجرا می‌شوند، در نتیجه پیگیری و بررسی تحقق یا عدم تحقق اهداف برنامه‌ها و دلایل آن از خواسته‌های عمومی است. در این راستا یکی از وظایف سازمان برنامه و بودجه «نظارت مستمر بر اجرای برنامه‌ها و پیشرفت سالیانه آنها» عنوان شده است و در این زمینه گزارش‌های اقتصادی سالیانه این سازمان منتشر می‌شود. محقق با توجه به اهمیت مرحله ارزیابی سیاست‌ها و کارکردهای مهم آن در تحقق برنامه‌های توسعه، هدف پژوهش را شناسایی و رتبه‌بندی چالش‌های ارزیابی سیاست‌های توسعه بیان می‌کند. ایشان پس از انجام پژوهش به این نتیجه می‌رسد که بر اساس یافته‌های پژوهش رتبه‌بندی چالش‌ها گویای این است که چالش‌هایی که مرتبط با فرهنگ ارزیابی سیاست‌ها هستند از نظر خبرگان شرکت‌کننده در پژوهش، از اولویت و اهمیت بیشتری برخوردارند.

- آقایان سلیمانی و همکاران (۱۴۰۲). در پژوهشی دیگر با عنوان «سیاست‌گذاری امنیتی در ج.ا.ا با تاکید بر اسناد بالادستی» معتقدند سیاست‌گذاری امنیتی یکی از مهمترین بحث‌های امنیتی ج.ا.ا می‌باشد و دلیل آن هم این است که ج.ا.ا به‌عنوان کشوری با موقعیت راهبردی خاص خود، در دنیای معاصر همواره در معرض انبوهی از تهدیدات در سطوح مختلف قرار داشته است و آنچه بیش از هر چیز دیگر در سیاست‌گذاری امنیتی برای امنیت کشور و مقابله با تهدیدات لازم به نظر می‌رسد توجه به سیاست‌های مقابله با این گونه تهدیدها در حوزه امنیتی است. هدف این پژوهش دستیابی به سیاست‌گذاری امنیتی با توجه به اسناد بالادستی ج.ا.ا است. پژوهشگران ابتدا به توضیح سیاست‌گذاری امنیتی، امنیت و امنیت ملی، تهدید و اسناد بالادستی پرداخته‌اند و سپس مبادرت به مشخص نمودن اهمیت و توجه اسناد بالادستی در سیاست‌گذاری امنیتی نموده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اسناد بالادستی ج.ا.ا توجه ویژه‌ای به سیاست‌گذاری امنیتی در همه ابعاد دارند.

- آقایان شجاع‌حیدری و مدنی (۱۴۰۳). در پژوهشی با نام «شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های ارزیابی سیاست‌گذاری فرهنگی و اقتصاد فرهنگ در ایران» معتقدند که شاخص‌های اصلی تاثیرگذار بر سیاست‌گذاری فرهنگی شامل تدوین، اجرا و ارزشیابی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد شاخص‌های اصلی تاثیرگذار بر اقتصاد فرهنگ جاذبه‌های فرهنگی، اهرم فرهنگی، کارآفرینی فرهنگی، سرمایه انسانی و مشارکت فرهنگی است. در بین مولفه‌های اقتصاد فرهنگ، بیشترین و کمترین بارعاملی به ترتیب مربوط به میراث تاریخی و طرح‌های

ابتکاری است. همچنین شواهد آماری نشان داد که ایران در حوزه‌های گوناگون اقتصاد فرهنگ با توجه به ظرفیت‌های بالقوه فراوان از وضعیت مناسبی برخوردار نیست.

مبانی نظری

سیاست امنیتی^۱: سیاست امنیتی، سیاستی است که موضوعات آن سطوح گوناگون که عالی‌ترین سطح آن «بحران» و نازل‌ترین سطح آن «موضوع امنیتی» است، را در بر می‌گیرد و البته سیاست امنیتی تنها به بحران‌های امنیتی نمی‌پردازد؛ چرا که باید ابتکار عمل داشته و پیشگیرانه عمل کند و در موضوعات امنیتی با معضلات امنیتی نظام نیز تأمل نماید. همچنین از حیث اهداف مرجع، نگاه سنتی این بود که سیاست امنیتی، تأمین امنیت دولت/ملت است، اما اکنون در کنار دولت/ملت، جامعه مطرح شده، یعنی جامعه مدنی در کنار دولت و اخیراً نیز بالاتر از آن، امنیت انسانی انسان‌ها نمود پیدا کرده است (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۸: ۳). در واقع سیاست امنیتی به مجموعه‌ای از اصول، قوانین و راهبردها گفته می‌شود که به منظور حفاظت از امنیت یک سازمان، کشور یا جامعه تدوین می‌شوند. این سیاست‌ها شامل تدابیر و اقدامات مختلفی هستند که برای مقابله با تهدیدهای امنیتی و حفظ ثبات و امنیت در نظر گرفته می‌شوند (آقایی و نورعلی وند، ۱۳۹۸: ۶).

الزامات ارزیابی سیاست: وقتی در ارزیابی سیاست از شناخت الزامات صحبت می‌کنیم، دقیقاً منظور چیست؟ برای پاسخ به این سوال ابتدا باید تعریف الزامات و سپس انواع آن را بدانیم. الزامات در حقیقت تبدیل نیاز ذینفعان به یک قابلیت کاربردی برای دستیابی به اهداف است. در واقع الزامات شروط و بایدها و نبایدهایی هستند که برای رفع نیاز الزامی می‌باشند. بنابراین نیاز سطح بالاتری دارد و هدف و چرایی انجام کار است (باقری، ۱۳۹۹: ۴۹). به عنوان نمونه: نیاز: برای مقابله با تهدیدات هوش مصنوعی علیه منابع اطلاعاتی نیاز به اتخاذ سیاست‌های جدید داریم. الزامات: باید در تدوین سیاست‌های بکارگیری هوش مصنوعی در اقدامات اطلاعاتی برخی اصول و موارد رعایت گردد. باید در ارزیابی اقدامات امنیتی اصول لازم الشریعه رعایت گردد. منابع باید جهت استخدام در سازمان امنیتی واجد شرایط مشخصه باشند. مصاحبه‌گر امنیتی باید تکنیک‌های مصاحبه و بازجویی اطلاعاتی را بداند. الزامات روی درک ارزش‌های حاکم بر سازمان تمرکز می‌کنند که با اجرای آن الزامات، ارزش برای کار در سازمان و آن حیطه شغلی یا موضوعی ایجاد خواهد شد. الزامات از سه منبع می‌آیند:

- نیازها (وجودشان الزامی است)

- خواسته‌ها (باید باشند)

- انتظارات (اگر باشند بهتر است) (وحید، ۱۳۸۸: ۱۷).

نیازها، خواسته‌ها و انتظارات به صورت کیفی بیان می‌شوند ولی الزامات به صورت کمی و کاربردی هستند. الزامات به سه صورت دسته بندی می‌شوند:

۱. الزامات کاری: بیان اهداف و نتیجه اصلی که ما از تغییر در روش کار، حل یک مشکل و بهره‌مندی از یک فرصت نیاز داریم. در حقیقت کلیدی‌ترین نوع نیازمندی که باید مدام رصد شود تا اطمینان پیدا کنیم که مطابق آن نیازمندی در حال حرکت هستیم.

۲. الزامات ذینفعان (اجرای ماموریت): به نوعی ترجمه و تشریح نیازهای ذینفعان (یا اجرای ماموریت) به منظور دستیابی به الزامات حرفه‌ای است. به دلیل تأثیرات اساسی ذینفعان نادیده گرفتن الزامات ذینفعان (اجرای ماموریت) منجر به لطمات سنگینی خواهد شد و شناسایی آن مانند پلی میان الزامات سازمان و راه‌حل‌ها عمل خواهد کرد.

۳. الزامات راه‌حل‌ها: تشریح قابلیت و کیفیت راه‌حل‌های موجود برای دستیابی به الزامات ذینفعان (یا همان انجام ماموریت) است. اینگونه الزامات سطحی از جزئیات برای توسعه و پیاده سازی راه‌حل‌ها ایجاد می‌کند.

الزامات راه‌حل‌ها به دو نوع تقسیم می‌شوند: نخست؛ الزامات عملکردی: مشخصه‌هایی از یک راه‌حل که باید الزاماً وجود داشته باشد و در صورت نبود آنها راه‌حل ناقص است و دوم؛ الزامات غیر عملکردی: ارتباط مستقیمی با الزامات عملکردی راه‌حل ندارد و اگر وجود نداشته باشد راه‌حل قابل اجراست ولی کیفیت آن پایین بوده و ممکن است بعد از یک مدتی نیاز به تغییر ایجاد شود (آزاد پوش، ۱۴۰۳: ۳۱). علاوه بر گونه‌های الزامات تشریح شده در بالا یک نوع الزام دیگر نیز وجود دارد که به دلیل ناپایدار بودن در دسته بندی مذکور جای نمی‌گیرد. این نوع الزامات به الزامات موقتی نامیده می‌شود. الزامات موقتی در واقع الزاماتی است که برای گذار از وضعیت فعلی به وضعیت مطلوب نیاز داریم. اینگونه الزامات با سایر الزامات متفاوت هستند و ماهیت اینگونه الزامات موقتی است. مانند برگزاری آموزش یا استفاده از مشاور برای انجام برخی ماموریت‌ها.

در ارزیابی سیاست نیز الزامات مورد نیاز بوده و در واقع چارچوب و ظرف عمل ارزیابی را منطبق با هدف متصور در قانون شکل می‌دهد. به این ترتیب با تدوین الزامات ارزیابی سیاست می‌تواند از بروز انحراف در خود فرآیند ارزیابی ممانعت به عمل آورد و اصول ارزیابی را منطبق بر هدف و ماموریت تعریف شده تدوین نمود.

ارزیابی سیاست: ساده‌ترین تعریفی که از ارزیابی سیاست می‌توان ارائه داد «شناخت پیامدهای یک سیاست و قضاوت درباره آنهاست». در پس این تعریف به ظاهر ساده، مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و فرآیندها وجود دارد که نشان می‌دهد این شناخت و قضاوت کاری ساده نیست؛ این مسئله که ماهیت ارزیابی را یک ماهیت شناختی و قضاوتی قلمداد کنیم نشان از آن دارد که سیاست‌ها الزاماً پس از اجرا به اهداف و مقاصد از پیش تعیین شده خود دست پیدا نمی‌کنند و اگر چنین بود یعنی هر سیاستی پس از اجرا به همه آنچه می‌خواست، دست می‌یافت، ارزیابی نه مفهومی داشت و نه جایگاهی، اما چون این گونه نیست پس لازم است طی فرآیندهایی شناختی و قضاوتی نوع پیامدها و میزان همخوانی آنها با اهداف تعیین شود (ملک محمدی، ۱۳۹۵: ۸۱).

مفهوم ارزیابی با عناوین سنجش و ارزشیابی نیز آورده شده است. در محدودترین حالت به بررسی و قضاوت درباره نتایج و میزان موفقیت برنامه‌های در حال اجرا و اجرا شده، از حیث رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده گفته می‌شود (Kitpitz, 2019: 102). ارزیابی سیاست، فرآیندی است که به صورت نظام مند و هدف دار، ارتباط کارایی و اثربخشی یک برنامه یا فعالیت با توجه به اهداف آن تعیین می‌شود. از طرفی ارزیابی سیاست یا برنامه، به کارگیری روش‌های نظام‌مند برای پاسخ‌گویی به سؤالاتی درباره اجرای برنامه و نتایج آن شامل پایش همزمان برنامه به همراه مطالعات مقطعی و دوره‌ای فرایند و آثار برنامه است (کمالی، ۱۴۰۲: ۹۴).

ارزیابی سیاست از نظر ماهیت، حداقل چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای است: کار ارزیابی نیاز به تیم‌هایی دارد که اعضای آن دیدگاه‌ها و مهارت‌های متمایزی دارند تا بتوانند نقش‌های مختلف مورد نیاز در یک پروژه معین را برعهده گیرند. همچنین زمینه‌های سیاستی بیانگر آن است که ارزیابی به‌طور ایدئال یک کار فرارشته‌ای است. ارزیابی سیاست مجموعه‌ای منظم از اطلاعات در مورد فعالیت‌ها، ویژگی‌ها و نتایج برنامه‌ها برای قضاوت درباره برنامه، بهبود اثربخشی یا آگاه کردن تصمیمات درباره برنامه‌های آینده است. این تعریف به‌طور مستقیم درباره سه ویژگی تعیین‌کننده ارزیابی بحث می‌کند: استفاده از جمع‌آوری نظام‌مند داده‌ها (روش‌ها)، نقش اصلی قضاوت درباره برنامه‌ها و خط‌مشی‌ها (ارزش‌گذاری) و آگاه کردن تصمیم‌گیری (کاربرد)، سه سازوکار منطبق اساسی استفاده از ارزیابی برای برنامه‌ها را تشکیل داده‌اند:

الف) ایجاد تغییرات برنامه،

ب) انتخاب گزینه‌ای که مشکل را بیشتر کاهش دهد (ارزیابی نتیجه‌چندگانه)،

پ) حفظ دانش در مورد برنامه‌های مؤثر (کمالی، ۱۴۰۲: ۹۵).

ارزیابی سیاست به دنبال آگاه‌سازی تصمیم‌گیرندگان با پیش‌بینی و ارزیابی تأثیرات احتمالی گزینه‌های سیاستی است. آخرین نکته مفهوم ارزیابی است، یعنی از سطح پروژه و یا برنامه به سطح سیاست؛ این ارزیابی تا حدی ناشی از انتقاداتی است که ارزیابی سطح پروژه و برنامه، یعنی ارزیابی تأثیرات محیطی و ارزیابی راهبردی محیطی، به اندازه کافی در چرخه سیاست دیده نمی‌شود. ارزیابی سیاست از مراحل استاندارد مشابه ارزیابی تأثیرات محیطی و ارزیابی راهبردی محیطی (یعنی شناسایی مشکل، تعیین اهداف، شناسایی گزینه‌های سیاست، تجزیه و تحلیل اثرات و ...) استفاده می‌کند که اغلب در بخش‌های اصلی دولت یا وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها برای سیاست‌های سطح کلان استفاده می‌شود (Adelle and Weiland, 2012).

داینیک و باردز^۱ ارزیابی یک سیاست را قضاوت درباره شکست یا موفقیت آن سیاست بر اساس دستگاهی از استانداردها و ملاک‌های ارزشی می‌دانند (ملک محمدی، ۱۳۹۵: ۸۱).

ژان لکا^۲ آن را عمل جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات در مورد اجرای سیاست و آثار آن می‌داند (مصلی‌نژاد، ۱۴۰۲: ۱۰۴). ون هورن و همکاران^۳ نیز بر این باورند که استانداردها در قضاوت‌های مربوط به یک سیاست و ارزیابی آن اهمیت بالایی دارد (نوروزی و طبائیان، ۱۳۹۶: ۱۱). هانس^۴ نیز یک مدل ارزیابی شش طبقه‌ای ارائه کرده که شامل مدل فرآیندی، اقتصادی، نظریه برنامه، نتیجه‌ای، سامانه‌ای و کنشگر است (Hansen:2005,365).

از میان نظرهای اندیشمندان سیاست‌گذاری، مفهومی فراتر نمایان می‌شود، به گونه‌ای که می‌توان سه نوع اصلی ارزیابی که هر یک بر مرحله متفاوتی از روند سیاست متمرکزند را شناسایی کرد. این سه نوع ارزیابی عبارتند از:

محتوای سیاست: آیا محتوا به وضوح اهداف سیاست، اجرای آن و منطق اساسی را توضیح می‌دهد که چرا این سیاست تغییرات مورد نظر را ایجاد می‌کند؟ ارزیابی توسعه یک سیاست به درک زمینه، محتوا و اجرا کمک می‌کند.

ارزیابی اجرای سیاست: آیا این سیاست مطابق هدف اجرا شد؟ اجرای یک سیاست مؤلفه‌ای مهم در درک اثربخشی آن است. ارزیابی اجرای سیاست‌ها می‌تواند اطلاعات مهمی را در مورد موانع و تسهیل‌کنندگان اجرا و مقایسه بین اجزای مختلف یا شدت اجرا ارائه دهد.

1. Dubnice & Bardes
2. Jean Leca
3. Van Horne & etc
4. Hansen

ارزیابی اثر سیاست: آیا این سیاست نتایج و آثار مورد نظر را به همراه داشت؟ در زمینه پیشگیری از آسیب، تأثیر مورد نظر ممکن است کاهش صدمات یا شدت جراحات باشد. با این حال، ارزیابی نتایج کوتاه‌مدت و متوسط نیز مهم است (Athey and Imbens, 2017). بر اساس سه نوع ارزیابی بالا می‌توان همه نظرهای دانشمندان سیاست‌گذاری را در سه قالب روشی، ارزشی و ترکیبی دسته‌بندی نمود که خلاصه آن در جدول شماره ۱ ذکر شده است.

جدول شماره ۱: رویکردهای ارزیابی (Alkin, 2012: 386)

نکات برجسته	ایده اصلی و تمرکز محتوایی	روش مطالعه و نگرش	ابداع‌کننده	انواع	رویکردهای اصلی ارزیابی
-----	تعیین اهداف، بررسی میزان تحقق اهداف مشخص	مطالعات قیاسی (قیاسی - الگویی)، مقایسه با استاندارد، مقایسه با میانگین	تایلر (۱۹۴۲)	هدف‌گرا	
-----	جولوگیری از ائتلاف بودجه، گره زدن پرداخت به تأیید تحقق هدف توسط ارزیاب	تعیین استانداردهای موفقیت، شکست، نتیجه‌گرایی، مدیریت بر مبنای هدف، پرداخت برای نتایج خوب و تنبیه برای عملکرد نامناسب	لئون لسینگر (۱۹۷۰)	حسابرسی نتایج	
-----	کمک به مدیران با جمع‌آوری اطلاعات ساده، صریح و کم‌هزینه برای اندازه‌گیری سیاست	پیمایش کلی مخاطبان برای موارد موفق و ناموفق و معرفی آنها، آزمون‌های آماری، مصاحبه	رابرت برینکوهوف (۲۰۰۳)	موارد موفق	

روش محور

-----	نظارت بر تبعات و پیامدهای اجرای سیاست	مقایسه گروه‌های تجربی و کنترل قبل و بعد از اجرای سیاست	دانلد کمپبل (۱۹۶۳)	رویکرد تجربی
-----	رصد کردن پیامدها و آثار خط‌مشی مورد نظر با تحلیل و ترکیب تحقیقات تجربی برای بهبود پایایی و روایی سیاست	آزمون‌های آماری، نتایج به‌روشنی از داده‌ها استخراج می‌شود، مقبولیت عامه	کلاس (۱۹۷۶)	فراتحلیل
-----	ایجاد پیامدهای بهتر با تمرکز مدیران اجرایی بر فرایندها و طراحی پایگاه داده‌ها برای پایش دقیق سیاست	تحلیل مسیر بحرانی، برنامه‌ریزی عملیاتی، نظام اطلاعات رایانه‌محور، تحلیل سیستمی	ادوارد دمینگ (۱۹۸۶)	اطلاعات گرا
-----	تفاوت در مورد بهره‌وری سیاست با فعالیت‌های انجام شده سیاست	تحلیل هزینه به ورودی، تحلیل هزینه به اثربخشی، تحلیل هزینه به مطلوبیت	هنری لوین (۱۹۸۳)	هزینه مینا
-----	ارزیابی سیاست بر مبنای یک نظریه	شناسایی یا تدوین نظریه پایه بر اساس روش‌های کمی و کیفی	گلیسر و استراوس (۱۹۷۹)	داده بنیاد
-----	توصیف موثق، عمیق و گسترده سیاست برای ذی‌نفعان	تحلیل محتوای مستندات و مصنوعات، مشاهده مستقل و مصاحبه، گروه کانونی و پیمایش	دانلد کمپبل (۱۹۷۵)	مورد پژوهی

قدرت شکل‌دهی و استفاده از نظرهای خبرگان در ارزیابی	تأکید بر توصیف، تحلیل عمیق شایستگی سیاست از منظر خبره‌ها و تجربیات گذشته	پانل نقد و ارزیابی فنی و تخصصی خبرگان	البت آیزنر (۱۹۷۵)	خبره‌گرا	ارزش‌محور
توجه به نظرهای هیئت‌منصفه به‌عنوان نمایندگان ذی‌نفعان (حکمت)	نظارت در خصوص توفیق سیاست و بر مبنای نظر موافقان و مخالفان با توجه به توازن، قوت و ضعف	انواع روشهای کمی و کیفی، علم منطق و فنون ارزیابی مخالف و موافق	ولف، اونز (۱۹۷۳)	حقوقی	
ارائه تصویر جامعی از مقبولیت، ارزشمندی و شایستگی خدمات از دید مشتریان	تمرکز بر نهاد مصرف‌کننده خدمات سیاست و نهادینه کردن قضاوت شایستگی اجرای سیاست از دید آن	ارزیابی جدا از اهداف، براساس انتظارات خدمت‌گیرندگان؛ تجربی و کنترل	اسکریون (۱۹۶۷)	مشتری‌گرا	
کثرت‌گرایی، انعطاف، تعامل، کل‌نگری، خدمت‌محوری و استفاده از تمامی منابع	تأکید بر تعامل مستمر ارزیاب با مجریان و سایر ذی‌نفعان برای پاسخ به نیازها و انتظارات	اقدام‌پژوهی، روش‌های کیفی، مشاهده مشارکتی، القای نقش و روایتی	رابرت استیک (۱۹۸۲)	ذی‌نفع‌گرا	
بهبود سطح آگاهی ذی‌نفع، تعامل ارزیابان، دخالت دادن طیف وسیعی از ارزیابان و انتظارات آنها و ترکیب نظرها	قرار دادن ذی‌نفعان در مرکزیت ارزیابی (انکار وجود هرگونه استاندارد و واقعیت عینی)	روش‌های تحقیق کیفی با محوریت مذاکره و گفت‌و شنود	گوبا، لینکلن (۱۹۸۵)	ساختارگرا	

<p>کمک به بیان و ترسیم سیستمی (جزئی و کلی) خط‌مشی، تلاش هدفمند بر تدوین و اجرا و تئوریزه کردن</p>	<p>آشکارسازی نظریه پنهان (مستتر و مینا) در هر سیاست ضمن توسعه و تکامل مفهومی با شاخص‌ها و روابط میان عناصر</p>	<p>تدوین نظریه پایه معطوف به زمینه مدل منطقی و اقدام، امکان به کارگیری روش‌های کمی و کیفی</p>	<p>پاسون و تاپلی (۱۹۹۸)</p>	<p>واقع‌گرا</p>	
<p>نقش پیش‌نگرانه ارزیابی به عنوان ابزاری جهت بهبود سیاست و تغییر رفتارها برای ارتقای توانمندی در اجرا</p>	<p>تمرکز ارزیابی بر تصمیمات به جای هدف برای کمک به مجریان برای ارائه دانش لازم جهت اتخاذ تصمیم مناسب</p>	<p>ایجاد هیئت مشورتی از نمایندگان همه افراد و دست‌اندرکاران از سیاست‌گذاری</p>	<p>استافل بیم (۱۹۶۸)</p>	<p>تصمیم‌گرا</p>	
<p>آسانی و صمیمیت، عدم مقاومت نسبت به ارزیابی، افزایش احتمال استفاده از نتایج، منعطف بودن، تکرارپذیری</p>	<p>کمک به ارتقا و پیشرفت برنامه از طریق آموزش، کنترل کیفی فعالیت‌ها و همکاری اعضای گروه در تشریک مساعی</p>	<p>تشکیل گروه منتخب از کاربران و ارزیابان برای تعریف، اندازه‌گیری و قضاوت در خصوص آثار سیاست</p>	<p>بردلی کوئینز (۱۹۹۷)</p>	<p>مشارکتی</p>	<p>ترکیبی</p>
<p>استفاده از تمام ظرفیت‌ها و رویکردهای ارزیابی، نگاه واقع‌بینانه در خصوص شرکت ذی‌نفعان و کاربران در کمیته</p>	<p>مبتنی بودن ارزیابی بر برآورده کردن نیازهای کاربردی کارفرمای طرح ارزیابی (پیمانکاری)</p>	<p>تحلیل ذی‌نفعان، برگزاری پانل نقد و ارزیابی، روش‌های کیفی و کمی</p>	<p>مایکل پاتون (۱۹۹۵)</p>	<p>مطلوب‌گرا</p>	

اگر چه نویسندگان حوزه سیاست‌گذاری از موارد مختلفی سخن گفته‌اند اما در نگاهی کلی از سه نوع ارزیابی می‌توان یاد کرد:

الف) ارزیابی روش: در این نوع ارزیابی، روشی که ضمن آن یک سیاست به اجرا درآمده است، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (قلی‌پور و منصورزاده، ۱۴۰۱: ۳۵)، مثلاً در سیاست حفاظت اطلاعات تهاجمی، آیا تشکیل پایگاه‌های اطلاعاتی و یا مشغول‌سازی سرویس‌های همسایه، بهترین روش برای دستیابی به اهداف بوده است؟ و یا در حوزه نیروی انسانی - سیاست ارتقای عزت نفس و کرامت کارکنان - آیا روش اجرایی کنونی (پرداخت‌های نقدی و غیرنقدی، سبدهای حمایتی مالی به گروه‌های مختلف) بهترین روش در رسیدن به اهداف مشخص شده در سیاست مذکور است؟

ب) ارزیابی تأثیرات: غرض از ارزیابی تأثیرات، کنکاش درباره آثاری است که انجام یک سیاست از خود باقی می‌گذارد. در این حالت آثار مذکور از ۳ بعد مورد مذاقه قرار می‌گیرند: ۱) اثرگذاری بر مشکل مرکزی: در این نوع ارزیابی، مقدار و چگونگی اثر انجام سیاست بر روی مشکل مرکزی که سیاست به خاطر آن شکل گرفته و اجرا شده، سنجش می‌گردد (Bertot, 2014: 19). مثلاً آیا اجرای سیاست تحول نیروهای مسلح منجر به چابک‌سازی واحدهای نظامی شده است؟

۲) تأثیر بر گروه‌های هدف: در این نوع ارزیابی، اثر سیاست بر روی گروه‌های هدفی که سیاست اساساً برای تأثیرگذاری بر آنها وضع و اجرا شد، سنجیده می‌شود (Bertot, 2014: 19). مثلاً آیا اجرای سیاست خودمعرفی در جامعه منجر به معرفی کارکنان دارای آلودگی‌های امنیتی و شبه امنیتی گردیده است؟

۳) تأثیر بر حوزه‌های دیگر: گاهی اوقات، اجرای یک سیاست تأثیراتی مثبت بر حل مسئله اصلی یا بر روی گروه‌های هدف دارد، اما این امکان نیز وجود دارد که به ایجاد مشکلات جدید یا تأثیراتی نامطلوب بر حوزه‌های دیگر منجر شود. این نوع ارزیابی، اثربخشی سیاست از نگاهی کلان و در ارتباط با حوزه‌های دیگر را بررسی می‌کند (Dunn, 2012: 57). مثلاً اجرای سیاست انتزاع پدافند از نیروی هوایی در ارتش چه تاثیری بر ماموریت‌های آن نیرو دارد؟ یا سیاست یکپارچه سازی شبکه پدافندی کشور، چه تاثیری بر حوزه‌های ماموریتی نپاجا، نهاجا و هوافضای سپاه پاسداران دارد؟

- رویکردهای ارزیابی سیاست‌های امنیتی:

سیاست‌های امنیتی بر اساس سه محور مورد ارزیابی قرار می‌گیرند:

- اول ارزیابی حول محور تحلیل هزینه/فایده یا هزینه/کارایی؛ در این ارزیابی ابتدا فرض می‌گردد سیاست‌های امنیتی اتخاذ شده در سازمان امنیتی مطلوب و قابل قبول است، سپس تلاش می‌گردد تا با بهره‌گیری از روش‌های سنجش علمی و تجربی، مقایسه‌ای میان ورودی‌ها و خروجی‌های سیستم انجام شود تا زمینه برای اتخاذ تصمیم در خصوص ادامه یا تغییر سیاست‌های امنیتی فراهم آید.

- دوم ارزیابی بر مبنای تکثرگرایی؛ در این نگرش در کنار قوه مجریه و قوه مقننه سایر نهادهای دولتی نیز تبدیل به کنشگران فعال ارزیابی می‌شوند تا سیاست امنیتی از زوایای مختلف مورد نقد و بررسی قرار گیرد و در کنار دولت یا به موازات آن و در جهت کنترل و تعادل، سایر نهادهای دولتی نیز به ارزیابی سیاست‌های امنیتی بپردازند.

- سوم ارزیابی بر شالوده تکثرگرایی؛ با این رویکرد، نهادهای غیردولتی وابسته به جامعه مدنی و احزاب، واپرسی در زمینه سیاست‌های امنیتی را در دستور کار خود قرار می‌دهند و ارزیاب سیاست‌های امنیتی می‌شوند.

واقعیت‌های سیاست‌گذاری امنیتی در ج.ا.ا، آشکار کننده بی‌میلی دستگاه‌های امنیتی نسبت به اعمال ارزیابی‌های مداوم و همه جانبه است و تنها ساختارهای متکی به بودجه‌های مستقل، قوت بخش چنین تمایلی می‌تواند باشد (باقری؛ ۱۴۰۲: ۷۸-۷۵).

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از حیث هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی و از نوع موردی و زمینه‌ای و روش مورد استفاده در تجزیه و تحلیل داده‌ها تحلیل محتوای کیفی (تحلیل مضمون) است. از مصاحبه‌ها جهت شاخص‌گزینی به صورت تخصصی استفاده شده و به منظور تجزیه و تحلیل شاخص‌های به‌دست آمده، با استفاده نرم‌افزار Maxqda 2020 در گام نخست موضوع‌های پایه و در گام‌های بعدی به ترتیب ریشه‌های سازمان دهنده و فراگیر مشخص شده است. جامعه آماری پژوهش ۳۰ نفر از خبرگان امور امنیتی که به واسطه موضوع پژوهش آشنا به مباحث سیاست‌گذاری نیز هستند به روش نمونه‌گیری موردی انتخاب شده است. روش‌های گردآوری اطلاعات در این پژوهش، به دو دسته اسنادی (کتابخانه‌ای و اینترنتی) و میدانی (مصاحبه) تقسیم می‌شود. در خصوص گردآوری اطلاعاتی مربوط به ادبیات، موضوع و پیشینه پژوهش از روش کتابخانه‌ای و برای جمع‌آوری

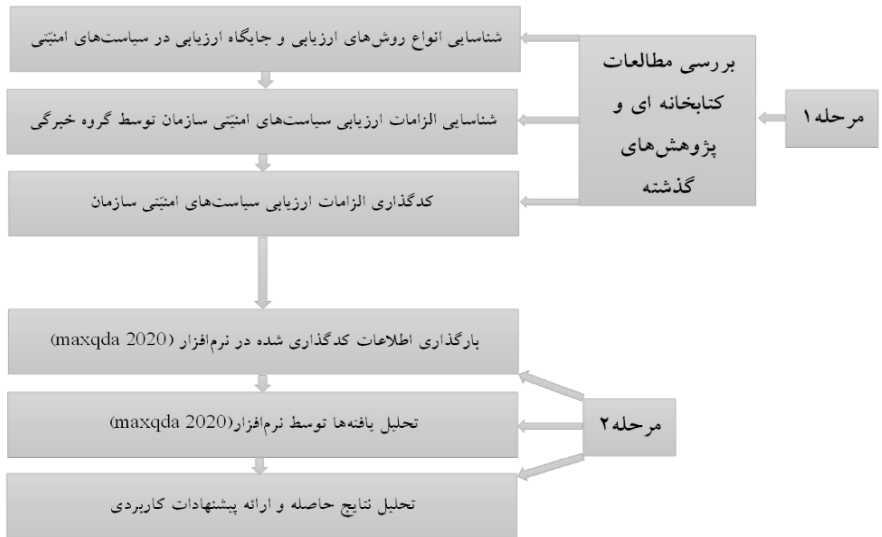
اطلاعات از روش میدانی (مصاحبه نیمه ساختاریافته) استفاده شده است. روایی مصاحبه از روش صوری و محتوایی و پایایی آن از روش «هالستی» و به شکل زیر به تأیید رسیده است.

اشتراکی و مورد تأیید دو نفر از گروه خبرگی. N_A تعداد گویه‌های مورد قبول نفر نخست از گروه خبرگی. N_B تعداد گویه‌های مورد قبول نفر دوم از گروه خبرگی (این رقم از صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است).

با توجه به اینکه کد گذار اول تعداد ۱۸۸ کد احصاء نموده و کد گذار دوم ۱۹۲ کد را استخراج کرده است و همچنین هر دو کدگذار در تعداد ۱۷۰ کد با یکدیگر توافق کامل داشته‌اند، درصد توافق براساس رابطه هالستی به شکل زیر محاسبه شده است: $A = 170, N_A = 188, N_B = 192$

$$P_{AO} = \frac{(170 \times 2) + (188 + 192)}{(340)} = \frac{540}{340} = 0.894736$$

از آنجایی که مطابق با فرمول بالا، مقدار درصد اشتراک برابر 0.894736 به دست آمده است و این عدد بالاتر از 0.7 است بنابراین نتایج مصاحبه‌ها از پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

شکل شماره ۱: الگوی مفهومی پژوهش

مطابق مدل مفهومی پژوهش، در گام نخست طی مصاحبه انجام شده با جامعه نمونه در مجموع تعداد ۳۸۲ شاخص شناسایی شد که پس از کدگذاری توسط دو کدگذار، تعداد ۱۷۰ شاخص

مشترک تحصیل گردید. مولفه‌های مشترک توسط نرم افزار Maxqda 2020، مورد تجزیه و تحلیل و شناسایی روابط میان آنها قرار گرفت و در نهایت تعداد ۳۷ شاخص در حوزه الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی مورد شناسایی و تأیید قرار گرفت که تعداد ۱۵ شاخص مربوط به الزامات ارزیابی روش اجرای سیاست و ۲۲ شاخص مربوط به الزامات ارزیابی تأثیر سیاست‌های امنیتی است.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

پس از دریافت مصاحبه‌ها، پژوهشگران مبادرت به کدگذاری و دسته‌بندی مطالب نمودند که به جهت رعایت اختصار و محدودیت در صفحات مقاله، پاسخ دسته‌بندی شده به سوال اول آورده می‌شود. به همین ترتیب نتایج مصاحبه در مورد سایر سوالات (سوال ۲: به نظر شما الزامات ارزیابی روش در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟، سوال ۳: به نظر شما الزامات ارزیابی تأثیر بر مسئله اصلی در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟، سوال ۴: به نظر شما الزامات ارزیابی بر گروه‌های هدف در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟، سوال ۵: به نظر شما الزامات ارزیابی تأثیر بر حوزه‌های دیگر در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی کدامند؟) دسته بندی گردید.

پاسخ سؤال یکم: (تعریف شما از ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی چیست؟)

جدول شماره ۲: کدگذاری سؤال اول مصاحبه

کدهای مربوط به مصاحبه شونده	نکات مهم و اساسی
A۱	مشخص نمودن نتیجه سیاست‌های تدوین و ابلاغ شده در مرحله اجرا.
A۲	یکی از اجزاء اصلی چرخه سیاست‌گذاری. شامل ارزیابی اداری، قضائی و سیاسی مسائل است. بررسی آثار و نتایج اجرای یک سیاست امنیتی در حوزه داخلی و پیرامونی جامعه هدف.
A۳	یک فرایند جامع و راهبردی. اطمینان از مؤثر بودن و سازگاری سیاست‌های امنیتی در برابر تهدیدات و چالش‌های روز افزون. فرایندهایی را برای بهبود و تطبیق با شرایط جدید در بر می‌گیرد. ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی یک فرایند پیچیده و چند بعدی است که هدف آن اطمینان از حفاظت مؤثر از اطلاعات و دارایی‌های حساس سازمان است و به شناسایی نقاط ضعف و تهدیدات بالقوه کمک کرده و زمینه را برای بهبود مستمر فراهم می‌کند تا سازمان بتواند به طور مؤثر با تهدیدات مختلف مقابله نمایند.
A۴	بررسی، شناخت، آثار و تبعات پیاده سازی سیاست امنیتی در اجرای بهینه مأموریت مصرّحه در قانون آجا از سازمان‌های امنیتی و وظایف قابل استنتاج از آن.
A۵	سنجش تأثیر سیاست‌های امنیتی سازمان در اجرای موفق مأموریت.
A۶	بازخوردگیری و آسیب شناسی سیاست‌های اتخاذ شده که می‌تواند به اصلاح روندها و یا تغییر روندها منجر شود.
A۷	مستندات رسمی که نحوه مدیریت امنیت اطلاعات و دارایی‌های سازمان را معین می‌کند.
A۸	می‌توان گفت از جمله با اهمیت ترین بخش پس از اجرا است. در ارزیابی چگونگی رسیدن به اهداف و میزان تامین آنها مشخص می‌شود. سنجش اثر بخشی کلی یک برنامه ملی در برآورده ساختن اهداف. حول سه عنصر اصلی می‌گردد: مسئله، اقدام و برونداد مطلوب.

نکات مهم و اساسی	کدهای مربوط به مصاحبه شونده
سنجش اثربخشی سیاست‌های ابلاغی. میزان موفقیت جمع خبرگی که در طراحی، پیش‌بینی، نیازسنجی، امکان‌سنجی و اجرا دخل و تصرف داشته‌اند. بررسی و تجزیه تحلیل میزان تولید خدمات امنیتی و یا خروجی کیس‌های عملیاتی سازمان که متأثر از سیاست‌های مأخوذه است.	A۹
میزان موفقیت یا عدم موفقیت سازمان در اجرای سیاست.	A۱۰
ارزیابی مجموعه فرایندها و مکانیزم‌هایی که همواره کارایی برنامه‌ها و فعالیت‌های یک سازمان را برای محافظت از سرمایه‌های فیزیکی، اطلاعات و فناوری مشخص کرده و میزان اثربخشی آن‌ها را بیان می‌نماید.	A۱۱
ارزیابی یک فرایند چند بعدی است که زمینه را برای بهبود مستمر فراهم می‌کند تا سازمان‌های امنیتی بتواند به طور مؤثر با تهدیدات نوظهور و مختلف مقابله کند.	A۱۲
فرایندی که برای حصول اطمینان از تأثیرگذاری سیاست امنیتی بر تهدیدات موجود به کار گرفته می‌شود.	A۱۳
ارزیابی سیاست به سه دسته ارزیابی اقدامات سازمان، بخش‌های دخیل در سیاست‌گذاری و گروه‌های هدف تقسیم می‌شود. ارزیابی سیاست‌های امنیتی شامل ارزیابی اهداف سازمانی، روش‌های دستیابی به آنها و رویکرد سیاست‌گذاران امنیتی می‌شود.	A۱۴
سیاست راه و مسیر فعالیت را نشان داده و تعیین می‌کند. سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی راه‌هایی است که از سوی هیئت رئیسه سازمان تعیین و از طریق معاونت طرح و برنامه به سرپنجه‌ها و مدیریت‌ها، ادارات و معاونت‌ها ابلاغ می‌گردد. سیاست‌های امنیتی باید ما را به هدف که همان مأموریت تعریف شده سازمانی است رهنمون نماید.	A۱۵
ارزیابی سیاست یعنی سنجش مجموعه‌ای از دستورات صادر شده از جانب سازمان‌های امنیتی در قالب شیوه نامه، بخش نامه، دستورالعمل، سخنرانی‌های رئیس سازمان‌های امنیتی برای حصول اطمینان از کارایی رویه‌های موجود با هدف سلامت امنیتی آجا.	A۱۶

نکات مهم و اساسی	کدهای مربوط به مصاحبه شونده
یک فرایند جامع و استراتژیک که برای حصول اطمینان از مؤثر بودن سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی در برابر تهدیدات روز افزون طراحی می‌گردد.	A۱۷
یک سیاست امنیتی به مراتب یک ایده ساده به دام انداختن یک فرد خاطی است، این یک سند به مراتب پیچیده تر است که بایستی پویایی و به روز بودن را با خود یکدکشد و به ویژه در عصر دیجیتال امروز به معنای کنترل کردن به دسترسی داده‌ها، گذرواژه‌ها و رمزگذاری و غیره است که قوانین را برای افراد به ویژه جامعه هدف (آجا) مشخص می‌کند و همه این موارد بایستی در سطح بالاتر مشخص و در تعیین ارزیابی نیز اعمال شود.	A۱۸
ارزیابی عمدتاً معطوف به مسائل ظاهری و پرونده سازی‌های بی حاصل، خبرچینی و کیس‌های بدون اهمیت بوده است.	A۱۹
سنجش میزان تأثیر سیاست‌های امنیتی اجرا شده در راستای جلوگیری از به دام افتادن کارکنان در دام سرویس حریف.	A۲۰
با توجه به مأموریت سازمان‌های امنیتی که به طور کلی ریشه یابی و کاهش و در صورت امکان از بین بردن تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های کارکنان آجا می‌باشد، در مقام ارزیابی، سیاست‌ها باید منجر به کاهش تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها گردد.	A۲۱
ارزیابی سیاست امنیتی یعنی بررسی آثار و تبعات پیاده سازی سیاست امنیتی در اجرای به موقع مأموریت سازمان‌های امنیتی.	A۲۲
سیاست امنیتی حکایت از مدیریت و هدایت کلیه منابع جامعه برای تحقق هدف مورد نظر دکترین (فرایند مقابله با تهدیدها و آسیب‌ها، نوعی جهت‌گیری کلان بر اساس اهداف و آرمان‌ها، منافع و مصالح و ارزش‌ها و هنجارهای) می‌باشد لذا ارزیابی سیاست‌های امنیتی سنجش میزان موفقیت‌سیاست‌گذار (سازمان‌های امنیتی) در مدیریت و هدایت منابع برای تحقق دکترین که در سازمان‌های امنیتی همان صیانت امنیتی جامعه هدف (آجا) می‌باشد.	A۲۳

نکات مهم و اساسی	کدهای مربوط به مصاحبه شونده
<p>ارزیابی سیاست‌های امنیتی به معنای بررسی و تحلیل کارایی و اثرگذاری سیاست‌ها و رویه‌های امنیتی در چارچوب مختص خود است.</p> <p>هدف از این ارزیابی‌ها، اطمینان از اینکه مجموعه حاکمیت قادر به پاسخگویی مؤثر به چالش‌های امنیتی است.</p> <p>الف: یکی از موضوعاتی که در این سؤالات لحاظ نشده موضوع جنبه‌های مختلف ارزیابی سیاست‌های امنیتی است، یعنی ارزیابی سیاست‌های امنیتی شامل چه جنبه‌هایی است</p> <p>۱. جنبه تهدیدات ۲. بررسی راهبردها و دکترین‌ها ۳. تحلیل عملکرد عملیاتی ۴. آموزش و تجهیز نیروها ۵. مدیریت بحران و واکنش به حوادث و غیره.</p> <p>ب: مأموریت سازمان‌های امنیتی نیز دارای جنبه‌های مختلف امنیتی است (پیشگیری، ضد جاسوسی، ضد براندازی و غیره) برای خودم این سؤال مطرح شد که آیا سیاست امنیتی سازمان‌های امنیتی (ارکان جهت ساز) در هر یک از جنبه‌های مأموریتی آن یکی است و سیاست امنیتی سازمان‌های امنیتی در حوزه پیشگیری می‌تواند با سیاست امنیتی در حوزه ضد جاسوسی یکسان باشد یا تفاوت دارند؟ البته این موضوع ارتباطی به پژوهش شما نداشت و سؤال ذهنی بنده بود که مرتبط با عنوان پژوهش بود.</p>	A۲۴
<p>ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی مجموعه اقداماتی است که فرایند اجرای سیاست‌های امنیتی سازمان را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.</p> <p>سیاست‌گذاری امنیتی در سازمان‌های امنیتی در گام ابتدایی به دنبال شناخت مشکل امنیتی، درک درست آن و بعد پیدا کردن راهکار مطلوب است و ارزیابی سیاست به بررسی ابعاد و مؤلفه‌های اساسی مؤثر بر محیط امنیتی سازمان‌های امنیتی می‌پردازد.</p>	A۲۵
<p>ارزیابی سیاست‌های امنیتی یعنی تهیه شاخص‌ها و معیارهایی که بتوان از طریق آنها درستی و نادرستی و معطوف به هدف بودن سیاست‌های امنیتی اتخاذ شده توسط سازمان‌های امنیتی برای تأمین امنیت پایدار آجا را ارزیابی و سنجش نمود.</p>	A۲۶

نکات مهم و اساسی	کدهای مربوط به مصاحبه شونده
ارزیابی سیاست امنیتی مسیری است که ریاست سازمان با بهره‌گیری از تدابیر و اسناد بالادستی و مشاوره گرفتن از ستاد تخصصی خود برای رسیدن به هدف که همانا صیانت امنیتی از آجا است تعیین نموده است، حال ارزیابی این سیاست امنیتی مبتنی بر ارزیابی فرایند پیاده‌سازی سیاست امنیتی است که اکثراً در قالب بخش نامه و شیوه نامه اجرا می‌شود و همچنین ارزیابی نتایج حاصله است که متکی بر کیفیت منابع در اختیار از جمله نیروی انسانی و مدیریت است.	A۲۷
ارزیابی سیاست امنیتی به معنای سنجش و تعیین میزان تحقق و به ثمر نشستن سیاست‌های امنیتی ابلاغ شده می‌باشد. ارزیابی سیاست‌های امنیتی، فرایندی است که جهت اطمینان از میزان کاربست سیاست‌های امنیتی صورت می‌پذیرد.	A۲۸
ارزیابی سیاست امنیتی فرایندی است برای حصول اطمینان از سازگاری سیاست امنیتی در برابر تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های پیش رو.	A۲۹
ارزیابی سیاست امنیتی یعنی اطمینان از تأثیرگذاری سیاست امنیتی در برابر تهدیدات.	A۳۰

در گام دوم کدهای استخراج شده از مصاحبه وارد نرم افزار Maxqda^{۲۰۲۰} شده و برابر جدول شماره ۳ دسته بندی گردیدند.

جدول شماره ۳: تحلیل مضامین توسط نرم افزار Maxqda ۲۰۲۰

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
<ul style="list-style-type: none"> - مشخص نمودن نتیجه سیاست‌های تدوین و ابلاغ شده در مرحله اجرا. - یکی از اجزاء اصلی چرخه سیاست‌گذاری. - بررسی آثار و نتایج اجرای یک سیاست امنیتی - اطمینان از مؤثر بودن و سازگاری سیاست‌های امنیتی در برابر تهدیدات - اطمینان از حفاظت مؤثر از اطلاعات و دارایی‌های حساس سازمان - شناسایی نقاط ضعف و تهدیدات بالقوه - زمینه ساز فرایند بهبود مستمر - سنجش تأثیر سیاست‌های امنیتی سازمان در اجرای موفق مأموریت. - بازخوردگیری و آسیب شناسی سیاست‌های اتخاذ شده - یکی از مراحل مهم اقدام - ارزیابی نحوه شکل‌گیری برنامه و اهداف، نحوه اجرا و اقدام و نیز دستاوردهای سنجش - سنجش اثر بخشی کلی یک برنامه ملی در برآورده ساختن اهداف. - مسئله، اقدام و برون‌داد مطلوب. - اثربخشی سیاست‌های ابلاغی - تجزیه تحلیل میزان تولید خدمات امنیتی - میزان موفقیت یا عدم موفقیت سازمان در اجرای سیاست - ارزیابی مجموعه فرایندها - ارزیابی یک فرایند چند بعدی - حصول اطمینان از تأثیرگذاری سیاست امنیتی بر تهدیدات - ارزیابی سازمانی (کارایی، اثربخشی، فرایند و عملکرد سیاست). 	<ul style="list-style-type: none"> - میزان اثربخشی - یکی از اجزاء اصلی چرخه سیاست‌گذاری. - شناخت، آثار و تبعات پیاده سازی سیاست امنیتی - فرایند جامع و راهبردی - اطمینان از مؤثر بودن و سازگاری سیاست‌های امنیتی با تهدیدات - ایجاد فرایندهایی برای بهبود و تطبیق با شرایط جدید - اطمینان از حفاظت مؤثر از اطلاعات - شناسایی نقاط ضعف و قوت - زمینه ساز بهبود مؤثر سازمان - شناخت، آثار و تبعات پیاده سازی سیاست امنیتی - سنجش تأثیر سیاست - اطمینان از حفاظت مؤثر از اطلاعات - ارزیابی سازمانی فرایندها - ارزیابی قضائی 	<p>ارزیابی سیاست‌های امنیتی</p>

<ul style="list-style-type: none"> - انطباق سیاست‌های امنیتی با قوانین و مقررات - قضاوت کارکنان آجا در باره سیاست‌ها - نقش مجموعه‌ای از دستورات صادر شده - بررسی آثار و تبعات پیاده سازی سیاست امنیتی - مدیریت و هدایت کلیه منابع جامعه برای تحقق هدف - بررسی و تحلیل کارایی و اثرگذاری سیاست - اطمینان از قدرت اجرا در پاسخگویی مؤثر به چالش‌های امنیتی - فرایند اجرای سیاست‌های امنیتی سازمان - درستی و نادرستی و معطوف به هدف بودن سیاست‌های امنیتی	<p>- ارزیابی سیاسی</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - اهداف سیاست‌ها - انعطاف پذیری - انطباق با ارزش‌های سازمانی - شناسایی نقاط ضعف - تعریف دقیق اهداف - ارزیابی واکنش به حوادث امنیتی و بحران‌ها - انعطاف پذیری در برابر تغییرات فناورانه - تدوین برنامه‌های بازایی از بحران - تطابق سیاست‌ها با مسائل سازمانی - وجود مرکز رصد و پایش سیاست امنیتی - وجود فرایندهای اعتبارسنجی سیاست امنیتی - وجود کارگزاران سنجش روش اجرای سیاست امنیتی - شناخت صحیح و درک درست سیاست از سوی مجریان - نگاه همه جانبه و موشکافانه - تست نفوذ - هدف - چشم انداز - ارزش‌ها - تعریف دقیق اهداف	<ul style="list-style-type: none"> - هزینه و فایده - هدف‌گذاری - انطباق با استانداردها - انعطاف پذیری و همگام با تغییرات محیطی - انطباق با ارزش‌های سازمانی - شناسایی نقاط ضعف و قوت - شناسایی و تحلیل ریسک‌ها - آموزش و آگاهی کارکنان - شناسایی تهدیدات و فرصت‌ها - ارزیابی مداوم	<p>ارزیابی روش سیاست امنیتی</p>

<ul style="list-style-type: none"> - انعطاف پذیری در برابر تغییرات - بازنگری و ارزیابی سیاست‌ها - میزان آموزش کارکنان - تعیین معیارهای ارزیابی - پیش بینی تهدیدات آینده - مشخص نمودن معیار ارزیابی - مشخص نمودن دامنه و سطوح ارزیابی - مشخص نمودن مدل ارزیابی - مشخص نمودن ضمانت اجرایی ارزیابی - شناخت کامل از سیاست‌های امنیتی - بازخورد سیاست از جامعه هدف - امکان کشف تهدیدات نوظهور - تعریف دقیق اهداف ارزیابی - شناسایی ریسک‌ها - آموزش کارکنان - قابلیت کشف تهدیدات نوظهور - مشارکت با نهادهای موازی امنیتی و اطلاعاتی - بازخوردگیری - همکاری‌های بین بخشی - بررسی سطح توانمندی تخصصی منابع انسانی - ارکان و اسناد بالادستی 	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت با نهادهای امنیتی - آینده نگری - نیروی انسانی متخصص - رویکرد راهبردی به سیاست‌گذاری - آموزش و آگاهی کارکنان - مشارکت با نهادهای امنیتی - تشخیص وقوع خطر و انجام واکنش مناسب - شفافیت - ارکان و اسناد بالادستی 	
<ul style="list-style-type: none"> - تعریف مسئله اصلی - بررسی هزینه و فایده - مشارکت عمومی و بین سازمانی - بازخورد و اصلاح - گزارش دهی شفاف - شناسایی شاخص‌های اصلی تأثیر - داشتن اثرات بلند مدت - تضمین پاسخگویی - تعریف مسئله اصلی - مشارکت عمومی و بین سازمانی - تحلیل ریسک تأثیر بر مساله اصلی - شناسایی نقاط قوت و ضعف - داشتن بدیل‌های جایگزین 	<ul style="list-style-type: none"> - تأثیر بر مسئله اصلی 	

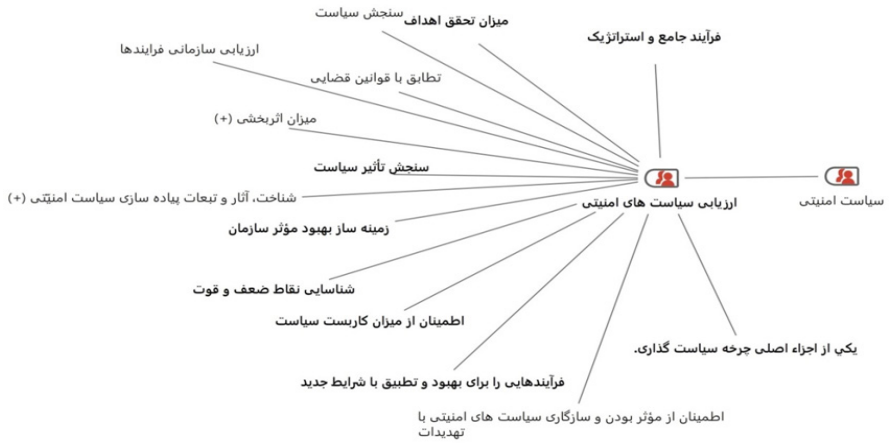

- تحلیل محیطی		
- شناخت گروه هدف - اثرات و پیامدها بر گروه هدف - بررسی بانک اطلاعاتی - اثرات سیاست‌های امنیتی - بازخوردهای گروه هدف - جمعیت گروه هدف - میزان رضایتمندی گروه هدف	- تأثیر بر گروه‌های هدف	ارزیابی تاثیر سیاست امنیتی
- خانواده کارکنان - تأثیر بر فرهنگ حفاظتی - اعتماد عمومی - سطح امنیت در محیط ماموریتی - تأثیر بر فرهنگ مدیریتی - اثرات بر اعتماد برون سازمانی به سازمان‌های امنیتی و شفافیت و تعامل با جامعه - ماموریت اصلی - اختلال در سایر سیاست‌های امنیتی - میزان شکاف یا همپوشانی با سایر سیاست‌های امنیتی	- تأثیر بر حوزه‌های دیگر	

در نهایت شبکه مضامین الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی شامل ۳ مضمون اصلی (فراگیر) و ۳۷ مضمون فرعی (سازمان دهنده) در نرم افزار MAXQDA2020 در قالب یافته‌های پژوهش ترسیم شده است.

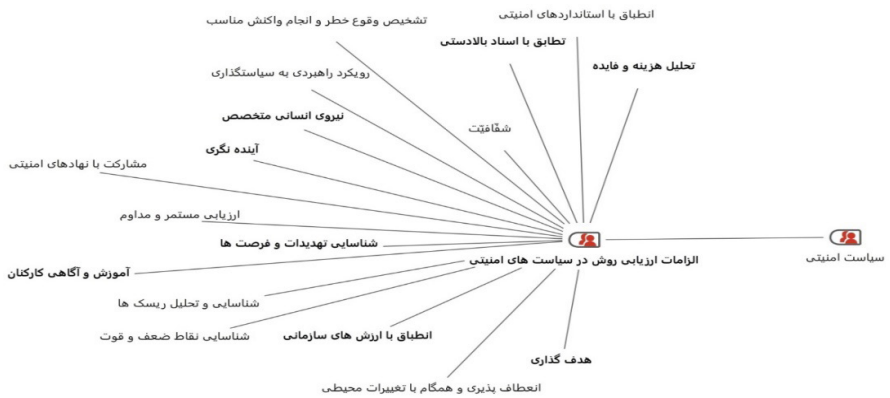
ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

سوال ۱: تعریف جامعه آماری از ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی جامعه نمونه پژوهش در واقع ویژگی‌های ارزیابی سیاست امنیتی را با توجه به محیط درون و بیرون سازمانی برشمرده اند که به شکل زیر نشان داده شده است.

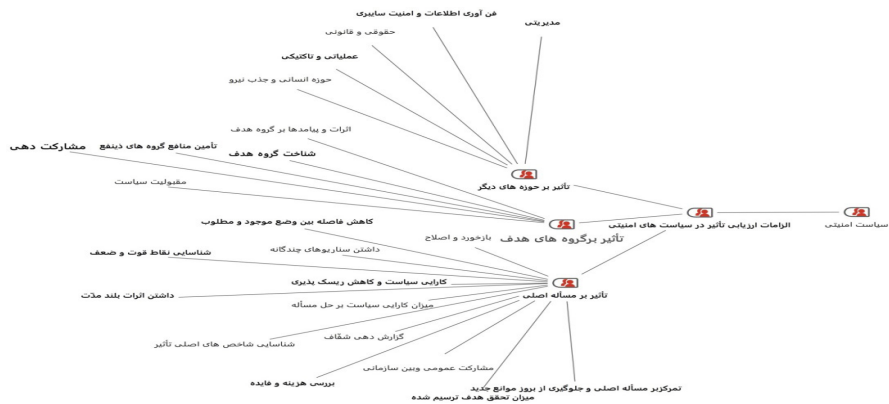
شکل شماره ۲: گراف پاسخ صاحب نظران به سؤال یک

سوال ۲: الزامات ارزیابی روش در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی پاسخ دهندگان به این سوال در واقع بایدها و نبایدهای مورد نیاز در ارزیابی روش اجرای سیاست امنیتی را برشمرده اند. به عبارت دیگر در الزامات ارزیابی روش اجرای سیاست، باید موارد زیر مدنظر ارزیاب قرار گیرد و بر اساس آن مبادرت به ارزیابی روش اجرای سیاست مورد نظر نماید.

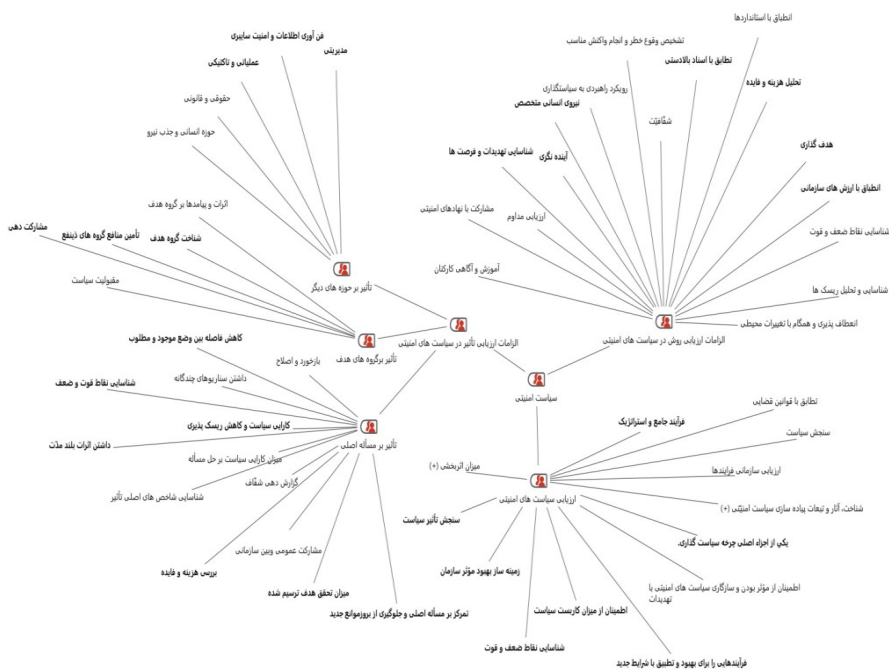
شکل شماره ۳: گراف پاسخ صاحب نظران به سؤال دو

سوال ۳: الزامات ارزیابی تأثیر (بر مسئله اصلی، گروه‌های هدف، حوزه‌های دیگر) در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی

شکل شماره ۴: گراف پاسخ صاحب نظران به سؤال سه

سوال اصلی پژوهش: الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی

شکل شماره ۵: گراف پاسخ صاحب نظران به سؤال اصلی پژوهش

همان گونه که در تصاویر خروجی نرم افزار قابل مشاهده است برخی از مولفه‌ها پررنگ و برخی کمرنگ هستند. این تفاوت به دلیل آن است که مولفه‌های پررنگ به عنوان مقوله‌های اصلی مورد شناسایی قرار گرفته و مولفه‌های کم رنگ به عنوان مقوله‌های فرعی شناسایی شده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

برای ارزیابی سیاست‌های امنیتی نیاز به یک ظرف و چارچوب مشخص منطبق با فرهنگ و مأموریت سازمان امنیتی است. این ظرف در واقع الزامات ارزیابی سیاست‌های امنیتی نام دارد. برای اجرای یک ارزیابی صحیح لازم است بایدها و نبایدهایی در قالب الزامات مورد مذاقه قرار گیرد. این الزامات که برآمده از ادراک واقعی جامعه آماری و محیط بومی سازمان است عبارتند از:

(۱) اهمّ بایدهای ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی:

الف: تعریف دقیق اهداف و معیارهای ارزیابی: (هدف و معیارهای ارزیابی)

ب: مشارکت با نهادهای امنیتی و جوامع اطلاعاتی: (مشارکت با نهادهای امنیتی و شبکه‌سازی و تبادل اطلاعات)

پ: شناسایی و تحلیل ریسک‌ها: (شناسایی ریسک‌ها و مدیریت ریسک)

ت: ارزیابی واکنش به حوادث امنیتی و بحران‌ها: (میزان واکنش به حوادث امنیتی و تمرین‌های شبیه‌سازی و تست‌های نفوذ)

ث: انطباق با استانداردها و چارچوب‌های امنیتی: (انطباق با استانداردها و الزامات قانونی و مقرراتی)

ج: آموزش و آگاهی کارکنان: (آگاهی کارکنان و برگزاری آموزش‌های دوره‌ای و مداوم)

ح: آینده‌نگری و ارزیابی قابلیت کشف و مقابله با تهدیدات نوظهور: (آمادگی در مقابله با تهدید و پیش‌بینی و مدیریت تهدیدات آینده)

(۲) اهمّ بایدهای ارزیابی تأثیر در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی:

الف: ارزیابی توانایی حفظ امنیت در بحران‌ها: (توانایی حفظ و بازسازی امنیت و آزمون سناریوهای بحران)

ب: تضمین پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری: (تضمین مسئولیت‌پذیری و گزارش‌دهی شفاف)

پ: تحلیل بازخوردهای داخلی و بیرونی: (اخذ بازخورد و اصلاح و ارتباط مؤثر با کارکنان و نهادهای نظارتی)

ت: تحلیل ریسک‌های وابسته به سیاست‌ها: (تحلیل ریسک و مقابله با ریسک‌های غیرمنتظره)

ث: تحلیل هزینه و فایده: (بررسی میزان به صرفه بودن و مدیریت بهینه منابع)

- ج: نظارت بر تغییرات محیطی و فناورانه: (نظارت بر تغییرات محیطی و به‌روزرسانی و انطباق با نوآوری‌های امنیتی)
- چ: تعریف دقیق مسئله اصلی و جلوگیری از بروز موانع جدید: (تعریف دقیق و جامع مسئله اصلی و جلوگیری از بروز موانع جدید)
- ح: شناسایی گروه‌های هدف و نیازهای خاص آن‌ها: (شناسایی دقیق گروه‌ها و تحلیل نیازهای خاص هر گروه)
- خ: بررسی اثرات روانی و احساسات گروه‌های هدف: (تأثیر بر روحیه کارکنان و افزایش اعتماد و احساس امنیت)
- د: حفظ استقلال و بی‌طرفی در فرایند ارزیابی: (ارزیابی مستقل و بی‌طرفانه و مشاوره بیرونی)
- ۳) اهمّ نیابدهای ارزیابی سیاست‌های امنیتی در سازمان‌های امنیتی:
- الف: عدم تعریف دقیق اهداف و معیارهای ارزیابی: (مشخص نبودن هدف و معیار ارزیابی)
- ب: عدم مشارکت با نهادهای امنیتی و جوامع اطلاعاتی: (عدم مشارکت با نهادهای امنیتی و عدم شبکه‌سازی و تبادل اطلاعات)
- پ: عدم تطابق با اسناد بالادستی
- ت: عدم شناسایی و تحلیل ریسک‌ها: (عدم شناسایی ریسک‌ها و عدم مدیریت ریسک)
- ث: عدم ارزیابی واکنش به حوادث امنیتی و بحران‌ها: (نامشخص بودن میزان توانایی واکنش به حوادث امنیتی و عدم تمرین شبیه‌سازی و تست‌های نفوذ)
- ج: عدم انطباق با استانداردها و چارچوب‌های امنیتی: (عدم انطباق با استانداردها و عدم توجه به الزامات قانونی و مقرراتی)
- چ: عدم آموزش و آگاهی کارکنان: (عدم آگاهی کارکنان و عدم برگزاری آموزش‌های دوره‌ای و مداوم)
- ح: عدم آینده‌نگری و ارزیابی قابلیت کشف و مقابله با تهدیدات نوظهور: (عدم آمادگی در مقابله با تهدید و عدم پیش‌بینی و مدیریت تهدیدات آینده)
- ۴) اهمّ نیابدهای ارزیابی تأثیر در سیاست‌های امنیتی سازمان‌های امنیتی:
- الف: عدم ارزیابی توانایی حفظ امنیت در بحران‌ها: (نبود توانایی حفظ و بازسازی امنیت و عدم آزمون سناریوهای بحران)
- ب: نبود تضمین پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری: (عدم تضمین مسئولیت‌پذیری و عدم گزارش‌دهی شفاف)

- پ: عدم تحلیل بازخوردهای داخلی و بیرونی: (عدم اخذ بازخورد و اصلاح و عدم ارتباط مؤثر با کارکنان و نهادهای نظارتی)
- ت: عدم تحلیل ریسک‌های وابسته به سیاست‌ها: (عدم تحلیل ریسک و عدم مقابله با ریسک‌های غیرمنتظره)
- ث: عدم تحلیل هزینه و فایده: (عدم بررسی میزان به صرفه بودن و عدم مدیریت منابع بهینه)
- ج: نظارت بر تغییرات محیطی و فناورانه: (عدم نظارت بر تغییرات محیطی و عدم به‌روزرسانی و انطباق با نوآوری‌های امنیتی)
- چ: عدم تعریف دقیق مسئله اصلی و جلوگیری از بروز موانع جدید: (عدم تعریف دقیق و جامع مسئله اصلی و عدم جلوگیری از بروز موانع جدید)
- ح: عدم شناسایی گروه‌های هدف و نیازهای خاص آن‌ها: (عدم شناسایی دقیق گروه‌ها و عدم تحلیل نیازهای خاص هر گروه)
- خ: عدم بررسی اثرات روانی و احساسات گروه‌های هدف: (عدم تأثیر بر روحیه کارکنان و عدم افزایش اعتماد و احساس امنیت)
- د: عدم حفظ استقلال و بی طرفی در فرایند ارزیابی: (نبود ارزیابی مستقل و بی طرفانه و نبود مشاوره بیرونی)
- برای رسیدن به این موارد و تسریع در ایجاد درک مشترک نسبت به انجام ارزیابی سیاست‌ها، می‌بایست از تمامی ظرفیت‌های درون سازمانی بهره برد. برای این گام پیشنهادات زیر قابل تامل است:

پیشنهادها

- تبیین فرایند سیاست‌گذاری و الزامات ارزیابی روش و تأثیر در سیاست‌های امنیتی سازمان، برای تیم اصلی مدیریتی سازمان‌ها.
- تشکیل کمیته ارزیابی و پایش سیاست در سطح سازمان‌ها.
- تغییر کارکرد کانون‌های اندیشه‌ورزی، گروه مشاورین و دستیاران از امور اجرایی به امور سیاستی.
- اصلاح کارکرد شورای عالی سیاست‌گذاری سازمان‌ها از مباحث مدیریتی به مباحث سیاستی.

فهرست منابع

۱. آقای، سید داوود و نورعلی وند، یاسر (۱۳۹۸). محیط امنیتی و سیاستگذاری خارجی و امنیتی، ارائه یک الگوی تحلیلی، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، شماره ۳۳، صص ۲۲-۲.
۲. افتخاری، اصغر و همکاران (۱۳۹۸). «محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران تحلیل محیط امنیتی»، رویکردی جامع، در کتاب: محیط امنیتی پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۳. امامی میبدی، راضیه و کیومرث اشتریان (۱۳۹۹). طراحی نظام ارزیابی سیاست‌های عمومی در جمهوری اسلامی ایران، پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره ۲، شماره ۷، صص ۲۱-۲۷.
۴. آزاد پوش، فرامرز (۱۴۰۳). مدیریت راهبردی، چاپ اول، تهران: انتشارات آقای.
۵. باقری، عبدالرضا (۱۳۹۹). آسیب شناسی فرایند سیاست گذاری در شورای عالی امنیت ملی، تهران: دانشکده علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
۶. باقری، عبدالرضا (۱۴۰۲). شورای عالی امنیت ملی و سیاستگذاری امنیت ملی ج.ا.ا، چاپ ۱، تهران: انتشارات مرکز آموزشی شهید صیاد شیرازی.
۷. زهدی نسب، یعقوب- کمالی، محمدرضا- ریاضی، وحید و صادقی گوغری، سعید (۱۴۰۱). طراحی الگوی ارزیابی تحقق سیاست‌های دفاعی ج.ا.ا، فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی، شماره ۸۹، صص ۹۴-۷۳.
۸. سلیمانی، خلیل- مزرعی، خسرو و بای، عبدالرضا (۱۴۰۲). سیاست گذاری امنیتی در جمهوری اسلامی ایران با تاکید بر اسناد بالادستی، فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی- امنیتی، شماره ۴۷، صص ۱۳۶-۱۱۳.
۹. شجاع حیدری، رضا و مدنی، امیرمحسن (۱۴۰۳). شناسایی و اولویت بندی شاخص‌های ارزیابی سیاست گذاری فرهنگی و اقتصاد فرهنگ در ایران، فصلنامه رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت، شماره ۳۳، صص ۲۸-۱.
۱۰. علوی، سمانه (۱۳۹۵). ارزیابی سیاست خارجی ج.ا.ا بر مبنای سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام (۱۳۸۸-۱۳۸۴). فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، شماره ۱۵، صص ۱۶۳-۱۴۳.
۱۱. قلی پور، رحمت اله و منصورزاده، سیدعلی (۱۴۰۱). سیاستگذاری باز، چاپ ۱، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

۱۲. کمالی، یحیی (۱۴۰۲). شناسایی و رتبه‌بندی چالش‌های ارزیابی سیاست‌های توسعه در ایران (برنامه پنج ساله توسعه)، فصلنامه مجلس و راهبرد، شماره ۱۱۵، صص ۹۱-۱۲۵.
۱۳. مصلی نژاد، عباس (۱۴۰۲). سیاست‌گذاری راهبردی در تئوری و عمل، چاپ ۱، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۴. ملک محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۵). مبانی و اصول سیاست‌گذاری عمومی، چاپ ۲، تهران: انتشارات سمت.
۱۵. نوروزی، ناصر و طبائیان، سیدکمال (۱۳۹۶). دست‌نامه ارزیابی سیاست، چاپ ۱، تهران: انتشارات موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
۱۶. وحید، مجید (۱۳۸۸). مبانی سیاست‌گذاری عمومی، چاپ ۱، تهران: انتشارات میزان.
17. Adelle, C. and S. Weiland (2012). “**Policy Assessment: The State of the art**”, Impact Assessment and Project Appraisal, 30(1).
18. Alkin, Marvin. C. (2012). **Evaluation Theory. Evaluation Roots: A Wider Perspective of Theorists’ Views and Influences**, 386.
19. Athey, S. and G. W. Imbens (2017). “**The State of Applied Econometrics: Causality and Policy Evaluation**”, Journal of Economic Perspectives, 31(2).
20. Bertot, J. C. (2014). **Local Big data, the role of libraries in Bulding Community data infrastructures**. 15 Th Annual International Conference Digital Governance Research, pp: 18-21.
21. Dunn William N. (2012). **Public policy Analysis**, Fifth Edition: Pearson Education.
22. Hansen, P. R. (2005). “**A Test for Superior Predictive Ability**”, Journal of Business and Economic Statistics, 23(4).
23. Kitpitz, Kelay (2019). **International Organization in the 21 Century**, New York, Prentice Hall, P. 282.